

Ж.ЖИЕМБАЕВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ӨСІМДІК ҚОРҒАУ
ЖӘНЕ КАРАНТИН ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

ҚАНТ ҚЫЗЫЛШАСЫН ӨСІРУДІҢ ФИТОСАНИТАРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Басқарма Төрағасы

Дүйсембеков Б.Ә.

Лектор: а.-ш.ғ.к., профессор

Арыстанғұлов С.С.

Жоспар:

Дақылды өсірудің стратегиялық маңыздылығы, өсірілетін аудандары және өнімділігі.

Қант қызылшасының биологиялық ерекшеліктері мен аудандастырылған сорттары мен будандары. Өсіру технологиясы.

Қант қызылшасы тамыржеміс өнімінің құрылым элементтері және олардың қалыптастыруына кері әсер етуші зиянды организмдер.

Оңтайлы жиіліктегі сау өскін алу технологиясы.

Тамыржеміс массасын және оның қанттылығын қалыптастыруды фитосанитарлық оңтайландыру.

Қолданылған әдебиеттер:

- 1.Әрінов Қ.Қ., Мұсынов Қ.М .,Серікбаев Н.А., Апушев А.Қ.,Шестакова Г.А., Арыстангулов С.С. «Өсімдік шаруашылығы» Оқулық. Алматы,2013ж. 536б.
- 2.В.А.Чулкина, Е.Ю. Торопова, Г.Я.Стецов. Интегрированная защита растений: фитосанитарные системы и технологии. – М., Колос, 2009.- 670с.
- 3.Б.Садыков, Т. Турганбаев. Фитосанитарные технологии. Астана, 2016г.-250с.

ФТ дегеніміз агрожүйенің фитосанитарлық жағдайын оңтайландыру үшін жүргізілген ортатүзуші агротехникалық операциялар мен қауіптілігі аз шаралар кешені, оны жүзеге асыру арқылы мәдени дақылдардың зиянды организмдермен зақымдануы нәтижесінде жоғалтатын өнім мөлшерін сақтау.

Трансмиссивті зиянды организмдер – вирустар және микроплазмалар, олар өсімдіктердің инфекциялық ауруларын шақырады. Олардың жалпы зияндылығы 20 пайызға жуық.

Трансмиссивтік дегеніміз латынша, яғни транс- кеңістіктегі қозғалысты білдіреді, ал трансмиссия – ол қозғалысты шақыратын механизмдер жиынтығы.

Вирустар трансмиссиясы- зиянкестер көмегімен кеңістікте және белгілі уақытта өсімдіктен - өсімдікке таралуы(берілуі). Вирустар-клетканың ішіндегі паразиттер.

Кесте – Қант қызылшасы өнімінің негізгі құрылым элементтерінің қалыптасуын бұзушы зиянды организмдердің экологиялық топтары

Даму сатысы	Құрылым элементтері	Зиянды организмдердің экологиялық топтары
Себу- өсімдік көгі-2-3жүп жапырақтар	Өсімдік көгінің жиілігі	<ol style="list-style-type: none"> 1. Қоздырғыштары тұқым арқылы берілетін аурулардың әртүрлі топтары: переноспороз, тат, ақ ұнтақ, церкоспороз, бактериоз, фомоз, аскохитоз (жапырақ-сабақ инфекция тобы), иірімнің немесе тұқым жиынтығының көгеруі, тамыржегіштер (топырақ немесе тамыр- түйнек тобы). 2. Жер үсті немесе жапырақ- сабақ зиянды организмдері: қызылша бүргесі, біз тұмсықтар (кәдімгі, қара, шығыс) Топырақ немесе тамыр- түйнек зиянды организмдері: сымқұрттар, жалған сымқұрттар, тақтамұртты қоңыздар дернәсілдері, тамыржегіштер қоздырғыштары.
Жапырақ шоғының түзілуі- өнімді жинау	Тамыржемістің фитомассасы және олардың қанттылығы	<ol style="list-style-type: none"> 1. Топырақ немесе тамыр- түйнек зиянды организмдері: қызылшаның цистотүзуші нематодасы, қызылша тамырының биті, ризоктониоз қоздырғыштары (бұрыл мен қызыл шіріктер), фузариоздық шіріктер, тамыржеміс бактериозы, құрғақ склероциоздар, кәдімгі таз қотыр, тамыр ісігі, туберкулез, тамыр фитофторозы, тамыржеміс құйрығы шірігі, көпжылдық арамшөптер. 2. Жер үсті немесе жапырақ- сабақ зиянды организмдері: жапырақ кеміргіш көбелектер (қырыққабат көбелегі), кеміргіш көбелектер (күздік сұрақ тәріздес), шалғындық көбелек, қызылша жапырағы биті, қандалалар (далалық, қызылша), қызылша үңгірлеуші (минирующий) шыбыны, қызылша қалқанша тасушы, қызылша үңгірлеуші күйесі, ақұнтақ қоздырғыштары, церкоспороздар, рамуляроздар, фомоз, переноспороз, аскохитоздар, таттар, бактериалды теңбіл, сарышырмауықтар, азжылдық арамшөптер. 3. Трансмиссивті инфекциялар: мозаика (теңбіл), сары ауру, дөңгелек дақ.

Қоздырғыштардың тұқым арқылы берілетін ауруларының әртүрлі топтары

ЗИЯНДЫ ОРГАНИЗМДЕРДІҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТОПТАРЫ, ТҰҚЫМ АРҚЫЛЫ БЕРІЛЕТІН-
ЦЕРКОСПОРОЗ АУРУЫ

ПЕРОНОСПОРОЗ АУРУУЫ – ТҰҚЫМ АРҚЫЛЫ БЕРІЛЕДІ

ФУЗАРИОЗДЫҚ ШІРІКТЕР

ЖЕР ҮСТІ НЕМЕСЕ ЖАПЫРАҚ- САБАҚ ЗИЯНДЫ ОРГАНИЗМДЕРІ: ҚЫЗЫЛША БҮРГЕСІ, БІЗ ТҰМСЫҚТАР (КӘДІМГІ, ҚАРА, ШЫҒЫС)

• Қызылша бізтұмсықтары: кәдімгі (*Bothynoderes punctiventris* Germ.), жолақты (*Chromoderus fasciatus* Mull.), ақшыл (*Chromoderus declivis* Ol.), шығыс (*Bothynoderes foveicollis* Gebl.) және (*Tanymecus palliatus* F.) ((Curculionidae – тұқымдасы, Coleoptera – отряды). Соңғы екеуі Қазақстанда көп тараған. Кәдімгі қызылша бізтұмсығы қара түсті, денесі сұр қабыршақпен және түктермен жабылған. Қанатының үстінде екі қара қисық дақтары және де екі ақ дөнесі бар. Бастүтігі қысқа. Дене тұрқы – 10-15 мм.

ҚАНТ ҚЫЗЫЛШАСЫНЫҢ ЗИЯНКЕСТЕРІ:

ҚАНТ ҚЫЗЫЛША БИТІ, КЕМІРГІШ КӨБЕЛЕКТЕР (КҮЗДІК)

**Қант қызылшасы егістігінде кездесетін арамшөптер
(арамсою, сары шырмауық, алабұта)**

Оңтайлы жиіліктегі сау өскіндер алу технологиясы

ШАРАЛАР:

- 1. Егістік және фитосанитарлық сапасы жоғары тұқымдарды қолдану**
- 2. Оңтайлы себу мөлшерін белгілеу**
- 3. Тұқым үшін оңтайлы орын(ложа) даярлау**
- 4. Оңтайлы себу мерзімін анықтау**
- 5. Егісті күтіп- баптау және зиянды ағзалардан өскіндерді қорғау шараларын қолдану.**

Тамыржеміс массасы мен қанттылықты фитосанитарлық оңтайландыру

Қант қызылшасы өсімдігінің 2-ші құрылым элементтері – өнімділіктің қалыптасуы, яғни тамыржемістің массасы мен оның қанттылығы өсімдіктің 3-4-ші нағыз жұп жапырақтар пайда болғаннан басталып- өнімді жинауға дейін жалғасады. Жапырақ фитомассасы мен тамыржемістер қалыптасуына қажетті жағдайлар төмендегідей фитосанитарлық шараларды жасағанда туындайды:

- 1. Фитосанитарлық алғы дақыл және қант қызылшасы ауыспалы егісінің қанығу дәрежесі;**
- 2. Топырақты негізгі өңдеу**
- 3. Органикалық және минеральдық тыңайтқыштар қолдану**
- 4. Егістікті күтіп- баптау шаралары (оперативті-шұғыл).**

Қант қызылшасы тамыржемісі өнімділігін есептеу:

$У = Г \times М$; у- тамыржеміс өнімділігі, ц/га;

Г- өсімдіктер жиілігі, мың дана/га;

М- тамыржеміс салмағы, кг.

Қорыта келе, айтарымыз: Қант қызылшасы стратегиялық маңызы зор, еліміздің азық- түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуде елеулі орын алады. Дақылдың фитосанитарлық технологиясын жасау және оны жергілікті топырақ пен климат жағдайларына бейімдеу арқылы зиянды организмдермен күресудің тиімді жолдарын ұйымдастыру және жүргізу қант қызылшасы өнімділігін арттыруға және тамыржеміс сапасын жоғарлату арқылы гектардан алынатын қант шығымдылығын көтеруге мүмкіндік жасайды.

***ЗЕЙІН ҚОЙЫП ТЫҢДАҒАНДАРЫҢЫЗҒА
РАХМЕТ!!!***